

MONEDA BIZANTINĂ DE AUR DESCOPERITĂ ÎN DOBROGEA

Aurel Vilcu

Résumé: L'auteur présente 16 monnaies byzantines en or des VIème-XIIIème siècles trouvées en Dobroudja. Quatorze pièces sont conservées au Cabinet des Médailles de la Bibliothèque de l'Académie Roumaine (n°s 1-3, 5-6, 8-16) et deux pièces dans une collection privée (n°s 4 et 7). On remarque deux tremissis d'Anastase Ier et d'Héraclius (n°s 1 et 2) provenant d'un trésor découvert dans la fortification romano-byzantine d'Axiopolis. Par rapport aux catalogues consultés, le tremissis frappé pour l'empereur Héraclius présente une variante de légende inconnue pour ce type de monnaie. Cette légende est utilisée seulement sur les solidi et les semisses émis au commencement du règne d'Héraclius. Le tremissis trouvé dans la fortification romano-byzantine d'Axiopolis peut être daté entre 610-613, complétant le tableau des émissions en or de cette période. Un solidus de Justinien Ier (n° 9) a été trouvé à Mangalia, dép. de Constanța. Un autre solidus émis par Justinien Ier (n° 4) provient d'un trésor découvert dans le département de Constanța. Deux solidi de Justin II (n° 5-6) et un solidus émis par Phocas (n° 7) frappés à Constantinople ont été trouvés dans des lieux indéterminés de la Dobroudja. Deux monnaies de type Constantin VII et Romain II (n° 8-11) ont été trouvées dans une localité indéterminée de la Dobroudja, à Mangalia ou dans ses environs. Les émissions de Basile II et Constantin VIII sont représentées par un nomisma tétartéron de type F2 (n° 12) découvert à Mangalia ou dans ses environs, dép. de Constanța. Nous pouvons y ajouter un histaménon de Michel VII (n° 10) trouvé à Mangalia, dép. de Constanța.

En 1937 le Cabinet Numismatique de la Bibliothèque de l'Académie Roumaine a acheté à un habitant de la ville de Călărăși deux hyperpères de type Jean III Vatatzes. Selon les données conservées au Cabinet, les pièces appartiennent à un trésor découvert en 1936 à Silistra (Bulgarie). Le trésor était formé d'environ 600-700 monnaies byzantines en or et de divers objets de parure dispersés après leur découverte. En 1958 la Bibliothèque de l'Académie Roumaine a acheté deux hyperpères de type Jean III Vatatzes provenant du trésor trouvé à Silistra. On a supposé que le trésor avait été enfoui dans les années 1300-1301, pendant la guerre entre Nogay et Tokta, le khan légitime de la Horde d'Or. En pesant les monnaies on a constaté qu'aucune n'avait été rognée après la frappe, comme c'est le cas des hyperpères des trésors enfouis vers la fin du XIIIe siècle. En même temps, les deux pièces sans marque d'atelier sur le droit sont des émissions originales de l'atelier de Magnésie du temps de Jean III Vatatzes et non pas des imitations latines attribuées à l'Empire Latin de Constantinople ou aux Vénitiens. Les autres deux pièces, avec point au-dessus du trône, à droite, pourraient être des imitations frappées à l'époque de Jean III Vatatzes ou plus tard. Dans ces conditions on peut situer l'enfouissement du trésor entre 1241 et 1265, pendant les invasions mongoles ou dans le contexte de l'établissement du pouvoir de Nogay sur la région du Bas Danube.

Un hyperpère de type Jean III Vatatzes (no 3) provient d'une découverte isolée à Constanța, dép. de Constanța.

Mots clef : Dobroudja, monnaies byzantines, or

Cuvinte cheie: Dobrogea, monede bizantine, aur

Prezentăm în cele ce urmează 16 monede de aur bizantine din secolele VI-XIII, provenind din Dobrogea. Șapte exemplare fac parte din tezaurul găsit la Axiopolis, Silistra și în județul Constanța la care se adaugă două descoperiri izolate. Dintre acestea 14 monede (nr. 1-3, 5-6, 8-16) sunt păstrate la Biblioteca Academiei Române¹ și două într-o colecție particulară (nr. 4 și 7).

¹ Mulțumim și pe această cale colegului E. Petac de la Cabinetul Numismatic al Bibliotecii Academiei Române pentru amabilitatea de a ne oferi spre studiu monedele bizantine de aur. Acest material a fost realizat în cadrul Grupului de Cercetare European „Descoperiri monetare”.

Prima monedă din catalogul nostru, un tremissis de la Anastasius I² a fost descoperită împreună cu un alt tremissis de la Heraclius³ în anul 1912 la Axiopolis, în fortificația romano-bizantină. Cele două piese reprezintă cel mai probabil un fragment de tezaur găsit cu prilejul săpării unor șanțuri pentru depozitul de muniții al marinei. Ambele monede au fost cumpărate în anul 1936 de la Gr. Burghelea fost marinar la depozitul de muniții fiind menționate pentru prima dată ca descoperiri izolate de I. Dimian⁴ și preluate ulterior sub această formă⁵. Remarcăm că tremissisul de la Heraclius prezintă o variantă de legendă care nu a fost atestată pentru acest nominal: (d)NhrACLI – PERAVC. În literatura consultată, această variantă de legendă este menționată doar pentru solidi și semisses emiși la începutul domniei împăratului Heraclius, în anii 610-613. Ținând cont de această observație tremissisul găsit la Axiopolis poate fi datat în aceeași perioadă, completând tabloul emisiunilor de aur cunoscute până în prezent pentru primii ani de domnie ai împăratului Heraclius. Atragem atenția că într-un articol publicat în anul 2001, moneda aflată în discuție este menționată eronat ca fiind o descoperire inedită de la Cotești, jud. Vrancea⁶ deși piesa este cunoscută de multă vreme în literatură. Fără a se verifica moneda este citat inventarul Bibliotecii Academiei Române dar în registrul păstrat la Cabinetul Numismatic, Cotești apare drept localitatea de domiciliu a vânzătorului, iar Axiopolis ca loc de descoperire. Referitor la Axiopolis amintim că în anul 1899, în timpul cercetărilor arheologice efectuate la poarta de nord a cetății bizantine, a fost găsit un tezaur alcătuit din șase monede de aur: un tremissis de la Iustinian I, un tremissis de la Iustin II, un semissis și doi tremisses de la Tiberiu II Constantin⁷. Dacă tezaurul găsit în 1899 a fost ascuns cel mai probabil în contextul incursiunilor barbare din timpul lui Mauriciu, monedele de aur descoperite în anul 1912 sunt legate de sfârșitul locuirii bizantine la Axiopolis. Acest moment ar putea fi plasat în deceniul al doilea al secolului al VII-lea după cum rezultă din izvoarele numismatice cunoscute: moneda de aur de la Heraclius publicată aici (nr. 2), datată în anii 610/613 și doi folles, unul emis în anii 613/614⁸ și celălalt în 614/615⁹.

Dosarul descoperirilor de monede de aur emise de Anastasius I este sărac: trei solidi găsiți la Mihai Viteazu, jud. Constanța¹⁰, Craiova și împrejurimi¹¹ și la Măgurele, jud. Ilfov¹². O altă monedă de aur emisă în timpul lui Anastasius ar fi fost găsită înainte de anul 1940 la Domnești, jud. Argeș¹³. Acestor descoperiri li se pot adăuga un solidus emis la Thessalonic¹⁴ și trei tremisses¹⁵ din colecția Mititelu, constituită în principal din monede găsite în Dobrogea și în Muntenia de E¹⁶. În zona

² Poenaru Bordea, Ocheșeanu 1986, 192, anexa II, nr. 2.

³ Poenaru Bordea, Ocheșeanu 1986, 193, anexa II, nr. 27.

⁴ Dimian 1957, 195-196.

⁵ Poenaru Bordea, Ocheșeanu 1986, 177-197.

⁶ Oberländer-Târnoveanu 1999-2001, 320.

⁷ Poenaru Bordea, Ocheșeanu 1986, 177-197; Vîlcu 2006, 34-35.

⁸ Poenaru Bordea, Ocheșeanu, Nicolae 1989, 72, nr. 209.

⁹ Poenaru Bordea, Ocheșeanu 1986, 191, anexa I, nr. 6; Poenaru Bordea, Ocheșeanu, Nicolae 1989, 72, nr. 208.

¹⁰ Custurea, Vertan, Talmațchi 1999, 354, nr. 2057.

¹¹ Mitrea 1966, 412.

¹² Poenaru Bordea, Ocheșeanu, Tudosiu 1996, 315-318; Poenaru Bordea, Mitrea 1994-1995, 468, nr. 60.

¹³ Mitrea 1984, 188, nr. 131.

¹⁴ Vîlcu, Nicolae 2006, 148, nr. 431.

¹⁵ Vîlcu, Nicolae 2006, 147, nr. 425-427.

¹⁶ Asupra colecției I. Mititelu, păstrată la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București, vezi Nicolae 2006, 5 și Preda 2002, 115.

intracarpatică solidi de la Anastasius I au fost semnalati în compoziția tezaurelor de la Firtuș, jud. Harghita¹⁷ și Șeica Mică, jud. Sibiu¹⁸.

Aceeași situație o întâlnim și în cazul descoperirilor de monede de aur emise în timpul domniei împăratului Heraclius, pentru Dobrogea fiind semnalat doar un tremissis găsit la Tulcea¹⁹ la care se adaugă cinci solidi care provin din colecția Mititelu²⁰. Pentru Transilvania și Banat dosarul descoperirilor este mai consistent: o monedă de tip Heraclius și Heraclius Constantin găsită într-un mormânt la Sânpetru German²¹, mai mulți solidi în compoziția tezaurului de la Firtuș, jud. Harghita²², un solidus din tezaurul de la Vădaș, jud. Mureș²³, un solidus de tip Heraclius și Heraclius Constantin semnalat la Mehadia, jud. Caraș-Severin²⁴, un solidus la Igrîș, jud. Timiș²⁵, alți solidi semnalati la Orțișoara sau Carani²⁶, jud. Timiș la care se adaugă un solidus găsit în 1965²⁷ și un solidus ușor²⁸, ambele piese provenind de la Șeitin, jud. Arad. Pentru regiunea situată între Dunăre și Carpați au fost semnalati solidi la Alexandria, jud. Teleorman²⁹, în zona orașului Buzău, jud. Buzău³⁰ și într-o localitate neprecizată din Oltenia³¹. Pentru Moldova au fost semnalati doi solidi de tip Heraclius și Heraclius Constantin aflați în compoziția tezaurului de la Udești, jud. Suceava³².

Monedele din timpul domniei lui Iustinian I sunt reprezentate în catalogul nostru prin doi solidi dintre care unul (nr. 4) de tip MIBE5 emis între 1 august 527-1 septembrie 537 și celălalt (nr. 9) de tip MIBE7 emis între 1 septembrie 542 și 14 noiembrie 565. Primul exemplar, aflat în prezent într-o colecție particulară, a făcut parte dintr-un tezaur descoperit în anul 2006 într-o localitate necunoscută din județul Constanța. Cel de-al doilea solidus, achiziționat de Biblioteca Academiei Române în anul 1955 de la V. Canarache, provine de la Mangalia, jud. Constanța. Pentru Dobrogea, comparând cu materialul numismatic înregistrat pentru împărații Anastasius I și Heraclius, repertoriul descoperirilor de monede de aur de la Iustinian I este relativ bogat, fiind semnalate piese izolate la: Callatis (Mangalia)³³, Satu Nou, com. Oltina³⁴, Capidava, com. Topalu (fals după solidus)³⁵ și Oltina (Capul Dealului)³⁶ în jud. Constanța, la Isaccea³⁷, jud. Tulcea și în

¹⁷ Velter 2002, 291, nr. 49, cu bibliografia.

¹⁸ Velter 2002, 300, nr. 168, cu bibliografia.

¹⁹ Oberländer-Târnoveanu 2003, 376, nr. 122.

²⁰ Vilcu, Nicolae 2006, 164-166, nr. 530-531, 535, 543, 549.

²¹ Mitrea 1962, 541, nr. 49; Velter 2002, 299, nr. 155 cu bibliografia.

²² Velter 2002, 291, nr. 49, cu bibliografia.

²³ Velter 2002, 302-303, nr. 197, cu bibliografia.

²⁴ Oberländer-Târnoveanu 2001, 55.

²⁵ Oberländer-Târnoveanu 2001, 57.

²⁶ Oberländer-Târnoveanu 2001, 56, nota 135, cu bibliografia.

²⁷ Velter 2002, 300, nr. 169, cu bibliografia.

²⁸ Mitrea 1972, 373, nr. 95; Oberländer-Târnoveanu 2001, 55.

²⁹ Mitrea 1975, 119, nr. 12.

³⁰ Vilcu, Dicu 2001, 57, nr. 2.

³¹ Oberländer-Târnoveanu 2001, 54.

³² Butnariu 1986, 222, nr. 231; Oberländer-Târnoveanu 1999-2001, 320.

³³ Vilcu, Nicolae 2006, 153, nr. 459.

³⁴ Iliescu 1962, 355-356, nr. 487; Iliescu 1971, 181, nr. 385; Vilcu 2009, nr. 66.

³⁵ Custurea 2004-2005, 507, nr. 8; Gândilă 2006-2007, 114, nr. 32.

³⁶ Custurea 2004-2005, 520, nr. 58.

³⁷ Custurea 2004-2005, 514, nr. 35.

zona Tulcea³⁸ la care se adaugă un posibil tezaur găsit la Ostrov, jud. Constanța, din care s-au recuperat patru solidi³⁹. Alți doi solidi din colecția Mititelu ar putea proveni din Dobrogea sau Muntenia de E⁴⁰. Tremisses de la Iustinian I au fost semnalate la Târgușor⁴¹ și Izvoarele (fost Pârjoaia), jud. Constanța⁴² și într-o localitate neprecizată din Dobrogea⁴³. Un alt tremissis face parte din tezaurul descoperit în anul 1899 la Axiopolis⁴⁴.

Cei doi solidi de la Iustin II (nr. 5-6) cumpărați în anul 1961 de la Maria Mănescu din Constanța au ca proveniență Dobrogea, fără a fi cunoscute alte detalii privind locul descoperirii. Pentru Dobrogea descoperirile izolate de monede de aur de la Iustin II sunt concentrate la Tropaeum (Adamclisi, jud. Constanța) – un solidus⁴⁵, un solidus ușor de 22 siliquae⁴⁶ și un tremissis⁴⁷, la care se adaugă un solidus găsit la Tomis (Constanța)⁴⁸ și un altul găsit într-o localitate neprecizată⁴⁹. Din tezaurul descoperit în anul 1988 la Ibida (Slava Rusă, jud. Tulcea) provine un solidus de la Iustin II menționat greșit ca monedă de la Iustinian I⁵⁰, eroare preluată în literatură până la editarea sa⁵¹. Un tremissis emis în numele împăratului Iustin II a fost semnalat în compoziția tezaurului descoperit la Axiopolis în anul 1899⁵².

Moneda nr. 7, un solidus din vremea lui Phocas, de tip MIB9, emis în anii 607-609, are ca proveniență Dobrogea. Din păcate, nu cunoaștem alte detalii în privința locului descoperirii, moneda fiindu-ne adusă spre identificare în septembrie 2008. Solidusul vine să îmbogățească dosarul sărac al descoperirilor de monede de aur de la Phocas din Dobrogea până în prezent fiind semnalate doar câteva piese: un solidus la Tomis (Constanța)⁵³, un solidus ușor de 22 siliquae la Histria⁵⁴ la care se adaugă un solidus⁵⁵, un solidus ușor de 22 siliquae⁵⁶ și un tremissis⁵⁷ din colecția Mititelu.

³⁸ Mitrea 1963, 474, nr. 60; Mitrea 1963a, 599, nr. 60; Vîlcu 2009, nr. 38.

³⁹ Custurea 2004-2005, 533, nr. 9; Custurea 2007, 625-628.

⁴⁰ Vîlcu, Nicolae 2006, 150-153, nr. 440, 451, 454.

⁴¹ Poenaru Bordea, Ocheșeanu 1986, 192, anexa II, nr. 7; Poenaru Bordea, Ocheșeanu, Popeea 2004, 32-33, nr. 167.

⁴² Vîlcu, Neagu, Dima 2001, 75, nr. 2.

⁴³ Poenaru Bordea, Ocheșeanu 1986, 192, anexa II, nr. 8; Poenaru Bordea, Ocheșeanu, Popeea 2004, 32-33, nr. 168.

⁴⁴ Poenaru Bordea, Ocheșeanu 1986, 179, nr. 1; Vîlcu 2006, 34.

⁴⁵ Mitrea 1970, 481, nr. 87 (dar Iustin I); Ocheșeanu 1975, 236, nr. 10; Poenaru Bordea, Ocheșeanu, Popeea 2004, 66, nr. 466.

⁴⁶ Ocheșeanu 1975, 236, nr. 11; Poenaru Bordea, Ocheșeanu, Popeea 2004, 66, nr. 467.

⁴⁷ Poenaru Bordea, Ocheșeanu 1986, 193, anexa II, nr. 15; Poenaru Bordea, Ocheșeanu, Popeea 2004, 22, nr. 59 (dar Iustin I) și 66, nr. 467 (dar Iustin II).

⁴⁸ Mitrea 1970, 482, nr. 91 (dar Iustin I); Ocheșeanu 1975, 235, nr. 9; Poenaru Bordea, Ocheșeanu, Popeea 2004, 66, nr. 465.

⁴⁹ Poenaru Bordea, Ocheșeanu 1986, 192, anexa II, nr. 9; Poenaru Bordea, Ocheșeanu, Popeea 2004, 65, nr. 464.

⁵⁰ Mitrea 1989, 265, nr. 57; Mitrea, Poenaru Bordea 2006, 178, nr. 79.

⁵¹ Iacob 2005, 75-80.

⁵² Poenaru Bordea, Ocheșeanu 1986, p. 179, nr. 2; Vîlcu 2006, 34-35.

⁵³ Mitrea 1980, 376, nr. 141.

⁵⁴ Vîlcu, Nicolae 2006, 163, nr. 528.

⁵⁵ Vîlcu, Nicolae 2006, 162, nr. 520.

⁵⁶ Vîlcu, Nicolae 2006, 163, nr. 527.

⁵⁷ Vîlcu, Nicolae 2006, 163, nr. 529.

Monedele din secolul al X-lea sunt reprezentate de două exemplare (nr. 8 și 11) de tip Constantin VII și Roman II (DOC clasa XV) emise în anii 945-959. Prima monedă provine din Dobrogea fiind cumpărată în anul 1961 de la Maria Mănescu din Constanța. Cea de-a doua piesă, achiziționată de la V. Canarache în anul 1955, a fost găsită în zona Mangaliei. În Dobrogea alte descoperiri izolate au fost semnalate la Esehioi⁵⁸, Basarabi⁵⁹ și trei exemplare la Constanța⁶⁰, în jud. Constanța; la Nufăru, jud. Tulcea⁶¹, la care se adaugă trei piese din colecția Mititelu⁶², un fals găsit la Capu Dealului (Oltina, jud. Constanța)⁶³ și trei exemplare care ar putea proveni din Dobrogea de S⁶⁴. În afară de piesele izolate menționate, pentru Dobrogea s-au publicat și câteva tezaure, care conțin solidi de tip Constantin VII și Roman II, descoperite la Greci⁶⁵, Noviodunum (Isaccea)⁶⁶ și într-o localitate necunoscută⁶⁷, în județul Tulcea; la Murfatlar⁶⁸ și Valu lui Traian⁶⁹, în jud. Constanța. La nordul Dunării descoperirile de solidi de tip Constantin VII și Roman II sunt rare: la Alexandria și împrejurimi⁷⁰, jud. Teleorman, în zona Dridu-Fierbinți-Târg, jud. Ialomița⁷¹, la Scobini⁷² și la Popești⁷³, în jud. Iași.

Din timpul domniei împăraților Vasile II și Constantin VIII semnalăm un tetarteron de tip F2 (DOC, III, 2, p. 626, anii c. 1005-1025) cumpărat în anul 1955 de la V. Canarache, care, potrivit însemnărilor din registrul de inventar, a fost găsit în zona Mangaliei. Datarea propusă de Ph. Grierson (c. 1005-1025) a fost recent reconsiderată în urma observației că nomisma tetarteron de tip F2 reprezintă o emisiune specială destinată susținerii războiului cu bulgarii. Intensificarea războiului în anul 1001 ar însemna debutul emisiunii de tetartera de tip F2, care continuă până în momentul anexării Bulgariei, în anul 1018⁷⁴.

Pentru Dobrogea au fost semnalate mai multe descoperiri care includ monede de aur de la Vasile II și Constantin VIII. Din fortificația romano-bizantină de la Dinogetia provin șase tetartera de tip F2, (DOC, III, 2, p. 626, anii c. 1005-1025) găsite izolat în timpul cercetărilor arheologice din anii 1948⁷⁵, 1949 (două exemplare)⁷⁶, 1950⁷⁷, 1954⁷⁸ și 1967⁷⁹. Un tetarteron de același tip, păstrat

⁵⁸ Vilcu, Nicolae 2006, 174-175, nr. 588.

⁵⁹ Poenaru Bordea, Ocheșeanu, Popeea 2004, 131, nr. 1010.

⁶⁰ Poenaru Bordea, Ocheșeanu, Popeea 2004, 131, nr. 1011, 1025, 1028.

⁶¹ Poenaru Bordea, Mitrea 1990, 307, nr. 120.

⁶² Vilcu, Nicolae 2006, 176, nr. 596, 598, 608.

⁶³ Custurea 2006, 415-421.

⁶⁴ Custurea 2000, 159, nr. VII.

⁶⁵ Tezaurul cuprinde monede bătute pentru: Vasile I (5 ex.), Leon VI (1 ex.), Roman I și Christophor (2 ex.), Constantin VII și Roman II (34 ex.), Nichifor II Phocas (4 ex.), Ioan Tzimisces (1 ex.), Vasile II (2 ex.); Poenaru Bordea, Ocheșeanu, Popeea 2004, 130-134, vezi indexul catalogului.

⁶⁶ Nicolae 1998, 271.

⁶⁷ Oberländer-Târnoveanu 1996, 114, nota 12.

⁶⁸ Oberländer-Târnoveanu 1996, 114, note 7.

⁶⁹ Poenaru Bordea, Ocheșeanu, Popeea 2004, 130-133.

⁷⁰ Mitrea 1980, 376, nr. 140.

⁷¹ Oberländer-Târnoveanu, 2003-2004, 364.

⁷² Mihăilescu-Bîrliba, Butnariu 1988, 319, nr. 53; Poenaru Bordea, Mitrea 1990, 307, nr. 122.

⁷³ Oberländer-Târnoveanu 1999-2001, 330.

⁷⁴ Lavenne 2005, 277-294.

⁷⁵ Vilcu, Nicolae 2006, 182, nr. 636.

⁷⁶ Vilcu, Nicolae 2006, 181-182, nr. 629 și 633.

⁷⁷ Vilcu, Nicolae 2006, 182, nr. 631.

⁷⁸ Vilcu, Nicolae 2006, 182, nr. 635.

⁷⁹ Vilcu, Nicolae 2006, 182, nr. 632.

la Muzeul Județean din Galați și publicat ca descoperire izolată⁸⁰, provine de fapt din tezaurul descoperit la Dinogetia în anul 1939⁸¹. În afară de piesele izolate, de la Dinogetia provin două tezaur care conțin monede de aur de tip Vasile II și Constantin VIII. Primul depozit a fost găsit în anul 1939 fiind alcătuit din 105 tetartera de la Vasile II și Constantin VIII la care se adaugă histamena de la Roman III (1 ex.) și Constantin IX (2 ex.)⁸². Cel de-al doilea a fost scos la lumină în urma cercetărilor întreprinse în anul 1954, fiind format din obiecte de podoabă la care se adaugă șapte tetartera de la Vasile II și Constantin VIII și patru emisiuni din argint de la Theodora (1 ex.) și Isaac I (3 ex.)⁸³. Alte tetartera din timpul domniei împăraților Vasile II și Constantin VIII au fost semnalate la Noviodunum (Isaccea, jud. Tulcea)⁸⁴ și Valea Nucarilor, jud. Tulcea⁸⁵. Proveniența dobrogeană ar putea avea și două tetartera din colecția Mititelu⁸⁶. Informațiile privind un presupus tezaur descoperit la Dervent (Galița, com. Ostrov, jud. Constanța), compus dintr-un tetarteron de la Vasile II și Constantin VIII, doi hyperperi de tip Ioan III Vatatzes și un hyperper de la Andronic II și Mihail IX⁸⁷, s-au dovedit a fi eronate⁸⁸. Tabloul descoperirilor de monede de aur emise de Vasile II și Constantin VIII este completat de semnalarea a patru histamena: o piesă găsită în 1952 în timpul cercetărilor arheologice de la Dinogetia (sector B)⁸⁹, două exemplare din tezaurul de la Greci, jud. Tulcea⁹⁰ la care se adaugă un exemplar din colecția Mititelu⁹¹.

Emisiunile împăratului Mihail VII sunt reprezentate în catalogul nostru de un histamenon de clasa II c (DOC, III, 2, p. 805, anii 1071-1078) achiziționat de Biblioteca Academiei Române în anul 1930 de la M. C. Sutz. După însemnările păstrate în registrul de inventar, moneda a fost găsită la Mangalia, jud. Constanța. Această descoperire izolată, singura certă pentru teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră, se adaugă celor nouă histamena din tezaurul găsit la Dinogetia în anul 1959⁹². Alte descoperiri izolate au fost semnalate la Borănești, jud. Ialomița⁹³, la Tega, jud. Buzău⁹⁴ în Banat⁹⁵ și Dobrogea de S⁹⁶. Patru histamena din colecția Mititelu⁹⁷ provin din Dobrogea sau Muntenia de E. Lista descoperirilor este încheiată de două tetartera găsite la Păcuiul lui Soare, com. Ostrov, jud. Constanța⁹⁸ și Noviodunum (Isaccea, jud. Tulcea)⁹⁹.

⁸⁰ Mănușu-Adameșteanu 2001, 222, nr. 9.

⁸¹ Ștefan 1941, 422-424; Vîlcu 2008, 91.

⁸² Vîlcu 2008, 87-96.

⁸³ Comșa, Bichir 1960, 223-244; Mănușu-Adameșteanu 2001, 214-216.

⁸⁴ Mănușu-Adameșteanu 2001, 223, nr. 1-3.

⁸⁵ Mănușu-Adameșteanu 2001a, 50-51.

⁸⁶ Vîlcu, Nicolae 2006, 181-182, nr. 628 și 634.

⁸⁷ Mănușu-Adameșteanu 2001a, 50-51; Mănușu-Adameșteanu *et alii* 1998, 296.

⁸⁸ Vîlcu, Neagu, Dima 2001, 73.

⁸⁹ Vîlcu, Nicolae 2006, 179, nr. 618; Mănușu-Adameșteanu 2001, 221, nr. 1.

⁹⁰ Poenaru Bordea, Ocheșeanu, Popea 2004, 134, nr. 1075-1076.

⁹¹ Vîlcu, Nicolae 2006, 179, nr. 615.

⁹² Mănușu-Adameșteanu 2001, 216-218.

⁹³ Savu, Dima 2001, 97, nr. 7.

⁹⁴ Savu, Dima 2001, 97, nr. 6.

⁹⁵ Oberländer-Târnoveanu, Sășianu 1993, 98, nr. 33.

⁹⁶ Custurea 2000, 159, nr. VII.

⁹⁷ Vîlcu, Nicolae 2006, 190-191, nr. 673-675; 680.

⁹⁸ Diaconu 1986, 433; Mitrea 1987, 176, nr. 32.

⁹⁹ Oberländer-Târnoveanu 1996, 114, nota 10 (nomisma fourré).

Dintre cei cinci hyperperi de tip Ioan III Vatatzes aflați în catalogul nostru unul a fost găsit la Constanța (nr. 3) iar ceilalți patru provin din tezaurul descoperit la Siliștra în anul 1936. Hyperperul găsit la Constanța face parte din emisiunea IIB (DOC, IV, 2, p. 487-488, nr. 6b.1-6b.9) datată 1232-1254?, având pe avers, în câmp dreapta deasupra tronului, un punct. Moneda ar putea fi una dintre cele patru piese menționate de O. Iliescu în 1969¹⁰⁰ ca fiind descoperite la Constanța dar fără precizarea locului de păstrare. Recent s-a presupus că dintre cele patru monede găsite la Constanța, trei monede s-ar afla în colecțiile Bibliotecii Academiei Române și una la Muzeul Național de Istorie a României¹⁰¹. Din consultarea registrului de inventar aflat la Cabinetul Numismatic al Bibliotecii Academiei rezultă că doar un hyperper se află în această colecție. Relativ recent, într-un studiu dedicat modelor de aur de tip Ioan III Vatatzes din tezaurul de la Uzum Bair, com. Mihail Kogălniceanu, jud. Tulcea, E. Oberländer-Târnoveanu a prezentat criteriile de departajare a pieselor originale de așa numitele imitații latine¹⁰². Aplicând criteriile enunțate de autor, moneda noastră ar putea fi o imitație latină după emisiunile originale puse în circulație în numele împăratului Ioan III Vatatzes de atelierul din Magnesia.

În 1937 Cabinetul Numismatic al Bibliotecii Academiei a cumpărat de la N. Stoia din Călărași doi hyperperi de tip Ioan III Vatatzes. După datele aflate în registrul de inventar monedele provin dintr-un tezaur descoperit în anul 1936 la Siliștra. Tezaurul, format din circa 600-700 monede de aur bizantine și obiecte de podoabă, s-a răspândit imediat după descoperire. În anul 1958 Biblioteca Academiei Române a cumpărat de la Șt. Tănăsescu încă doi hyperperi de tip Ioan III Vatatzes din tezaurul de la Siliștra. Primele două piese cumpărate în anul 1937 au fost menționate pentru prima dată de C. Moisil¹⁰³, fiind atribuite eronat lui Ioan II Comnenul. Identificarea corectă a emitentului a fost făcută de O. Iliescu¹⁰⁴ și apoi informațiile privind tezaurul găsit la Siliștra au fost utilizate în literatura numismatică românească fără publicarea detaliată a monedelor. Verificând hyperperii din tezaurul de la Siliștra se poate observa că două exemplare nu au marcă pe avers iar ceilalți au pe avers deasupra tronului în câmp dreapta, un punct. Fără a fi consultate monedele s-a presupus fără teme că tezaurul ar fi fost ascuns în anii 1300-1301¹⁰⁵, în timpul războiului dintre Nogai și Tokta, hanul legitim al Hoardei de Aur.

Cântărind monedele s-a constatat că niciuna nu a fost tăiată după batere așa cum este cazul hyperperilor din tezaurele ascunse la sfârșitul secolului al XIII-lea. În același timp, cele două piese fără marcă pe avers sunt emisiuni originale puse în circulație de atelierul din Magnesia în timpul domniei lui Ioan III Vatatzes și nu imitații latine atribuite Imperiului Latin de Constantinopol și venețienilor¹⁰⁶. Celelalte două piese, cu punct deasupra tronului, pe avers, ar putea fi imitații bătute în epoca lui Ioan III Vatatzes sau mai târziu. Ascunderea acestui tezaur a avut loc cel mai probabil între 1241 și 1265, în timpul invaziilor mongole sau în contextul stabilirii lui Nogai la Dunărea de Jos.

¹⁰⁰ Iliescu 1969, 117.

¹⁰¹ Mănușu-Adameșteanu *et alii* 1998, 301, nr. 2.

¹⁰² Oberländer-Târnoveanu 2000, 499-561.

¹⁰³ Moisil 1947, 31, nr. 21.

¹⁰⁴ Iliescu 1969, 112, nota 20.

¹⁰⁵ Oberländer-Târnoveanu 1997, 156-157, nr. 34.

¹⁰⁶ Pentru criteriile de separare a emisiunilor de tip Ioan III Vatatzes, vezi Oberländer-Târnoveanu 2000, 499-561.

CATALOGUL MONEDELOR

AXIOPOLIS (CERNAVODĂ, JUD.
CONSTANȚA), TEZAU, 1912

Anastasius I
Constantinopol
Tremissis

- Av. DNANASTA – SIVSPPAVC
Bustul lui Anastasius, diademat, cuirasat spre dreapta.
Rv. CONOB (în exergă); VICTORIAAVCVSTORVM; stea în câmp dreapta. Victoria mergând, din față, ține cunună în dreapta și glob cruciger în stânga.
DOC, I, p. 9, nr. 10 a.1, anii 491-518.
MIBE, I, p. 84, nr. 12, 1 septembrie 492?-9 iulie 518.
BNP, I, p. 20, tip b.
1. AV ↓ 1,49 g; 16 mm. Surfrapată. CNBAR inv. 467¹⁰⁷.

Heraclius
Constantinopol
Tremissis

- Av. ...NhRACLI – PERAVC
Bustul lui Heraclius, diademat, cuirasat spre dreapta.
Rv. CONOB (în exergă); VICTORIAAVϞH
Cruce pe trepte.
DOC, II, 1, p. 266, nr. 53d.1 (dar altă legendă de avers), clasa I, anii 610-613(?).
MIB, III, p. 217, nr. 73 b (dar altă legendă de avers), 5 octombrie 610-22 ianuarie 613.
BNP, I, p. 270, tip 1 (dar altă legendă de avers).
2. AV ↙ 1,09 g; 15×14 mm. CNBAR inv. 553¹⁰⁸.

CONSTANȚA, JUD. CONSTANȚA

Ioan III Ducas Vatatzes
Magnesia
Hyperper

- Av. Iisus Hristos cu nimb cruciger, așezat pe un tron fără spătar, binecuvântând cu mâna dreaptă și ținând Evangheliile cu mâna stângă; în câmp, sus IC (în stânga) XC (în dreapta); deasupra tronului în dreapta, un punct.
Rv. Legendă ilizibilă în stânga. I / Π / Φ / . . . (în dreapta).
Ioan III Vatatzes (în stânga), cu stemma, purtând sakkos și loros cu maniakion, ținând labarum și anexikakia, încoronat de Maica Domnului (în dreapta), nimbată, cu stola și maphorion; MP (sus, în centru) și EV (sus, în dreapta).
DOC, IV, 2, p. 487-488, nr. 6b.1-6b.9, emisiunea II B, anii 1232-1254 ?
3. AV ↓ 4,60 g; 28 mm; cu inel (piesa a fost utilizată ca bijuterie). CNBAR inv. 751¹⁰⁹.

CONSTANȚA (JUD.), TEZAU, 2006

Iustinian I
Constantinopol
Solidus

- Av. DNIVSTINI-ANVSPPAVC Bustul lui Iustinian I din față, cu cască și cuirasă, ținând lance pe umăr și un scut.
Rv. CONOB (în exergă); VICTORI – AAVCCCA; stea în câmp dreapta.
Înger din față, ținând cruce și glob cruciger.
DOC, I, p. 67, nr. 3 a, anii 527-538.

¹⁰⁷ Vîlcu 2009, nr. 19.

¹⁰⁸ Vîlcu 2009, nr. 185.

¹⁰⁹ Cumpărată în 1961 de la T. Negreanu din București. Menționată la Mitrea 1963, 472, nr. 50 și Mitrea 1963a, 597, nr. 50. Vîlcu 2009, nr. 495.

MIBE, I, p. 112, nr. 5, 1 august 527-1 septembrie 537.

BNP, I, p. 70, tip 1.

4. AV ↓ 4,44 g; 21 mm. Colecție particulară¹¹⁰.

DOBROGEA PASSIM

Iustin II
Constantinopol
Solidus

Av. DNI – VSTI – NVSPPAVC

Bustul lui Iustin II din față, cu cască și cuirasă, ținând în mâna dreaptă glob nicefor și în stânga un scut.

Rv. CONOB (în exergă); VICTORI – AAVCCCA

Constantinopolis șezând pe tron din față, privind spre dreapta, ține în mâna dreaptă o lance și în stânga glob cruciger.

DOC, I, p. 198, nr. 4a, anii 565-578.

MIB, II, p. 91, nr. 5, 1 septembrie 567-26 septembrie 578.

BNP, I, p. 127, nr. 1-8 (alte officine).

5. AV ↓ 4,44 g; 20 mm. CNBAR inv. 511¹¹¹.

Av. ca mai sus.

Rv. CONOB (în exergă); VICTORI – AAVCCCΘ

Ca mai sus.

DOC, I, p. 199, nr. 4 h.1-2, anii 565-578.

MIB, II, p. 91, nr. 5, 1 septembrie 567-26 septembrie 578.

BNP, I, p. 127, nr. 7-8.

6. AV ↓ 4,44 g; 21×20 mm. CNBAR inv. 519¹¹².

Phocas
Constantinopol
Solidus

Av. ...NFOCAS – PCRPAVC

Bustul lui Phocas din față, purtând stemma, ținând în mâna dreaptă un glob cruciger; stemma sans pendants.

Rv. CONOB (à l'exergue); ...TORIA – AVϠϠZ

Înger din față, ținând o cruce monogramatică și un glob cruciger.

DOC, II, 1, p. 157, nr. 10 g, clasa IV a, anii 607-610.

MIB, II, p. 127, nr. 9, 1 septembrie 607-609.

BNP, I, p. 222, nr. 19, tip 4 a.

7. AV ↙ 4,43 g; 20,5 mm. Colecție particulară¹¹³.

Constantin VII și Roman II
Constantinopol
Solidus

Av. +IhSXPSRCXREϠNANTIϠM

Isus Hristos (bust), cu nimb cruciger, binecuvântând cu mâna dreaptă și ținând Evangheliile în stânga; trei puncte în fiecare braț al crucii nimbului.

Rv. CONSTANTCEROMAN'AYϠϠBR'

Busturile lui Constantin VII (în stânga) cu stemma și loros și Roman II (în dreapta) cu stemma și hlamidă, ținând o cruce patriarhală.

DOC, III, 2, p. 552-553, clasa XV, anii 945-959.

BNP, II, p. 570, nr. 16, nomisma, tip 11, 6 aprilie 945-9 noiembrie 959.

8. AV ↓ 4,42 g; 19 mm. CNBAR inv. 607¹¹⁴.

¹¹⁰ Moneda provine dintr-un tezaur descoperit în județul Constanța în anul 2006.

¹¹¹ Cumpărată în 1961 de la M. Mănescu din Constanța. Menționată de: Mitrea 1963, 472, nr. 51; Mitrea 1963a, 597, nr. 51; Poenaru Bordea, Ocheșeanu 1986, 192, anexa II, nr. 13. Vilcu 2009, nr. 89.

¹¹² Cumpărată în 1961 de la M. Mănescu din Constanța. Menționată de: Mitrea 1963, 472, nr. 51; Mitrea 1963a, 597, nr. 51; Poenaru Bordea, Ocheșeanu 1986, 193, anexa II, nr. 14. Vilcu 2009, nr. 104.

¹¹³ Moneda a fost descoperită în anul 2008.

MANGALIA, JUD. CONSTANȚA

Iustinian I
Constantinopol
Solidus

Av. DNIVSTINI – ANVSPPAVC

Bustul lui Iustinian I din față, cu cască și cuirasă, ținând în mâna dreaptă glob cruciger și în stânga un scut; trei puncte pe cuirasă.

Rv. CONOB (în exergă); VICTORI – AAVCCCA; stea în câmp dreapta.

Înger din față, ținând o cruce monogramatică și un glob cruciger.

DOC, I, p. 70, nr. 9d, anii 545-565.

MIBE, I, p. 113, nr. 7, 1 septembrie 542-14 noiembrie 565.

BNP, I, p. 71, tip 2 b.

9. AV ↓ 4,48 g; 20 mm. CNBAR inv. 488¹¹⁵.

Mihail VII
Constantinopol
Nomisma histamenon

Av. Iisus Hristos (bust), cu nimb cruciger, binecuvântând cu mâna dreaptă și ținând Evangheliile în stânga; (în stânga) și (în dreapta); 5 puncte în fiecare braț al crucii din nimb; Évangheliile ornate cu 9 puncte.

Rv. ... – AHA – RACIAOA

Bustul lui Mihail VII din față, cu stemma, purtând loros cu maniakion, ține un

labarum și glob cruciger; 7 perle pe maniakion.

DOC, III, 2, p. 805, clasa II c, anii 1071-1078.

BNP, II, p. 654, tip (1) b.

10. AV ↓ 4,38 g; 31 mm. CNBAR inv. 670¹¹⁶.

MANGALIA (ZONA), JUD. CONSTANȚA

Constantin VII și Roman II
Constantinople
Solidus

Av. +IhSXPSREXRE~~S~~NANTI~~U~~M

Iisus Hristos (bust), cu nimb cruciger, binecuvântând cu mâna dreaptă și ținând Evangheliile în stânga; trei puncte în fiecare braț al crucii din nimb.

Rv. ~~CONSTANTIN~~CCROMAN'AY~~SS~~bR'

Busturile lui Constantin VII (în stânga) cu stemma și loros și Roman II (în dreapta) cu stemma și hlamidă, ținând o cruce patriarhală.

DOC, III, 2, p. 552-553, clasa XV, anii 945-959.

BNP, II, p. 570, nr. 16, nomisma, tip 11, 6 aprilie 945-9 noiembrie 959.

11. AV ↓ 4,41 g; 20 mm. CNBAR inv. 600¹¹⁷.

Vasile II și Constantin VIII
Constantinopol
Nomisma tetarteron

Av. +IhSXPSREXRE~~S~~NANTI~~U~~M

Iisus Hristos (bust), cu nimb cruciger, binecuvântând cu mâna dreaptă și ținând Evangheliile în stânga; două puncte în fiecare braț al crucii din nimb.

¹¹⁴ Cumpărată în 1961 de la M. Mănescu din Constanța. Menționată la: Mitrea 1963, 472, nr. 51; Mitrea 1963a, 597, nr. 51; Poenaru Bordea, Ocheșeanu 1986, 192, anexa II, nr. 13. Vîlcu 2009, nr. 254.

¹¹⁵ Cumpărată în 1955 de la V. Canarache. Menționată la: Mitrea 1968, 181, nr. 91; Mitrea 1968a, 458, nr. 91; Poenaru Bordea, Ocheșeanu 1986, 192, anexa II, nr. 6 (găsită la Callatis). Vîlcu 2009, nr. 54.

¹¹⁶ Cumpărată în 1930 de la M.C. Sutz. Vîlcu 2009, nr. 395.

¹¹⁷ Cumpărată în 1955 de la V. Canarache. Vîlcu 2009, nr. 281.

Rv. +bASILCCONSTANTINIBR

Busturile lui Vasile II (în stânga) cu stemma și loros și Constantin VIII (în dreapta) cu stemma și tunică, ținând o cruce patriarhală ornată cu X.

DOC, III, 2, p. 626, tip F2, nr. 15 b.1-4, anii c. 1005-1025.

BNP, II, p. 608, nr. 19-20, tip 1.

12. AV ↓ 4,20 g; 20 mm. CNBAR inv. 643¹¹⁸.

SILISTRA (BULGARIA), TEZAUR, 1936.

Ioan III Ducas Vatatzes

Magnesia

Hyperper

Av. Iisus Hristos cu nimb cruciger, așezat pe un tron fără spătar, binecuvântând cu mâna dreaptă și ținând Evangheliile cu mâna stângă; în câmp, sus **IC** (în stânga) **XC** (în dreapta); fără siglă.

Rv. **IO** / ΔCC / Π•T (în stânga) **IT** / Π / Φ / V/I (în dreapta).

Ioan III Vatatzes (în stânga), cu stemma, purtând sakkos și loros cu maniakion, ținând labarum și anexikakia, încoronat de Maica Domnului (în dreapta), nimbată, cu stola și maphorion; **MP** (sus, în centru) și **EV** (sus, în dreapta).

DOC, IV, 2, p. 485-486, nr. 5.1-5.17, emisiunea II B, anii 1232-1254 ?

13. AV ↓ 4,63 g; 30 mm. CNBAR inv. 702¹¹⁹.

Av. ca mai sus.

Rv. ... / ... CC / Πo / ... (în stânga) **IT** / Π / ... (în dreapta).

Ca mai sus.

DOC, IV, 2, p. 485-486, nr. 5.1-5.17, emisiunea II B, anii 1232-1254 ?

14. AV ↓ 4,37 g; 28 mm. CNBAR inv. 703¹²⁰.

Av. ca mai sus dar un punct deasupra tronului, în dreapta.

Rv. ... **Ω** / ... / ... (în stânga) **IT** / Π / Φ / V (în dreapta).

Ca mai sus.

DOC, IV, 2, p. 487-488, nr. 6b.1-6b.9, emisiunea II B, anii 1232-1254 ?

15. AV ↓ 4,48 g; 25 mm. CNBAR inv. 700¹²¹.

Av. ca mai sus.

Rv. **ΩI** / ΔC / Π (în stânga) **IT** / Π... / Φ / ... (în dreapta).

Ca mai sus.

DOC, IV, 2, p. 487-488, nr. 6b.1-6b.9, emisiunea II B, anii 1232-1254 ?

16. AV ↓ 4,39 g; 27 mm. CNBAR inv. 699¹²².

¹¹⁸ Cumpărată în 1955 de la V. Canarache. Menționată de Mănușu-Adameșteanu 2001, 220; Vilcu 2006, 38, nota 397. Vilcu 2009, nr. 318.

¹¹⁹ Vilcu 2009, nr. 456.

¹²⁰ Vilcu 2009, nr. 443.

¹²¹ Vilcu 2009, nr. 496.

¹²² Vilcu 2009, nr. 498.

Bibliografie

- Butnariu, V.M. 1986, *Răspândirea monedelor bizantine din secolele VI-VII în teritoriile carpato-dunărene*, BSNR 77-79, 199-235.
- Comșa, E., Bichir, Gh. 1960, *O nouă descoperire de monede și obiecte de podoabă din secolele X-XI în așezarea de la Garvăn (Dobrogea)*, SCN 3, 223-244.
- Custurea, G., Vertan, A., Talmațchi, G. 1999, *Descoperiri monetare în Dobrogea (XIII)*, Pontica 32, 347-365.
- Custurea, G. 2000, *Circulația monedei bizantine în Dobrogea (sec. IX-XI)*, Constanța.
- Custurea, G. 2004-2005, *Date noi privind circulația monedei bizantine în Dobrogea (sec. V-VII)*, Pontica 37-38, 491-536.
- Custurea, G. 2006, *Noi descoperiri monetare bizantine din așezarea de la Capu Dealului-Oltina*, Pontica 39, 415-421.
- Custurea, G. 2007, *Un depozit de monede bizantine din Dobrogea (sec. VI)*, Pontica 40, 625-628.
- Diaconu, P. 1986, *Monede rare descoperite la Păcuiul lui Soare, jud. Constanța*, BSNR 77-79, 433-436.
- Dimian, Ir. 1957, *Cîteva descoperiri monetare bizantine pe teritoriul R.P.R.*, SCN 1, 189-216.
- Gândilă, A. 2006-2007, *Early Byzantine «Capidava»: the Numismatic Evidence*, CN 12-13, 97-122.
- Iacob, M. 2005, *Le trésor de solidi romaino-byzantins découvert a Ibida (Scythie Mineure)*, în *Simpozion de numismatică dedicat centenarului Societății Numismatice Române (1903-2003), Chișinău, 26-28 noiembrie 2003. Comunicări, studii și note*, București, 75-80.
- Iliescu, O. 1962, *Monede bizantine*, în *Caiet selectiv de informare asupra creșterii colecțiilor Bibliotecii Academiei R.P.R.*, 4, 355-358.
- Iliescu, O. 1969, *L'hyperpère byzantin au Bas Danube du XIe au XVe siècle*, RÉSEE 7, 1, 109-119.
- Iliescu, O. 1971, *La monnaie romaine-byzantine sur le territoire de la Roumanie 326-1327*, în *volumul La culture byzantine en Roumanie*, București, 1971.
- Lavenne, S. 2005, *La classe F des « nomismata » de Basile II (976-1025): une émission de guerre ?*, Byzantion 75, 277-294.
- Mănucu-Adameșteanu, Gh., Poll, I., Iacob, M., Constantinescu, B. 1998, *Hyperperi de la Ioan III Ducas Vatatzes (1222-1254), descoperiți pe teritoriul Dobrogei*, Pontica 31, 295-305.
- Mănucu-Adameșteanu, Gh. 2001, *Istoria Dobrogei în perioada 969-1204. Contribuții arheologice și numismatice*, București.
- Mănucu-Adameșteanu, Gh. 2001a, *Monede de aur de la împăratul Vasile al II-lea (976-1025) descoperite pe teritoriul Dobrogei*, CCDJ 18, 50-52.

- Mihăilescu-Bîrliba, V., Butnariu, V.M. 1988, *Descoperiri monetare din Moldova I*, ArhMold 12, 311-320.
- Mitrea, B. 1962, *Monnaies antiques et byzantines découvertes plus ou moins récemment en Roumanie*, Dacia, N.S. 6, 533-541.
- Mitrea, B. 1963, *Descoperiri recente și mai vechi de monede antice și bizantine în Republica Populară Română*, SCIV 14, 2, 466-471.
- Mitrea, B. 1963a, *Découvertes récentes et plus anciennes de monnaies antiques et byzantines sur le territoire de la République Populaire Roumaine*, Dacia, N.S. 7, 589-599.
- Mitrea, B. 1966, *Découvertes récentes et plus anciennes de monnaies antiques et byzantines en Roumanie*, Dacia, N.S. 10, 403-414.
- Mitrea, B. 1968a, *Découvertes récentes et plus anciennes de monnaies antiques et byzantines en Roumanie*, Dacia, N.S. 12, 445-459.
- Mitrea, B. 1968, *Descoperiri recente și mai vechi de monede antice și bizantine în Republica Socialistă România*, SCIV 19, 1, 169-182.
- Mitrea, B. 1970, *Découvertes récentes et plus anciennes de monnaies antiques et byzantines en Roumanie*, Dacia N.S., 14, 465-482.
- Mitrea, B. 1972, *Découvertes de monnaies antiques et byzantines dans la République Socialiste de Roumanie*. XV, Dacia, N.S. 16, 359-374.
- Mitrea, B. 1975, *Date noi cu privire la secolul al VII-lea. Tezaurul de hexagrame bizantine de la Priseaca (jud. Olt)*, SCN 6, 113-125.
- Mitrea, B. 1980, *Découvertes monétaires en Roumanie – 1979 (XXIII)*, Dacia, N.S. 24, 371-378.
- Mitrea, B. 1984, *Découvertes monétaires en Roumanie – 1981, 1982 et 1983 (XXV, XXVI et XXVII)*, Dacia, N.S. 28, 1-2, 183-190.
- Mitrea, B. 1987, *Découvertes monétaires en Roumanie – 1986 (XXX)*, Dacia, N.S. 31, 1-2, 173-177.
- Mitrea, B. 1989, *Découvertes monétaires en Roumanie – 1988 (XXXII)*, Dacia, N.S. 33, 1-2, 259-266.
- Mitrea, B., Poenaru Bordea, Gh. 2006, la Morrison, C., Popović, V., Ivanišević, V., *Les Trésors monétaires byzantins des Balkans et d'Asie Mineure (491-713)*, Paris.
- Moisil, C. 1947, *Statistica tezaurilor monetare intrate până la 31 decembrie 1946*, în Buletin lunar, Biblioteca Academiei, II, 4-5, 31.
- Nicolae, E. 1998, *Descoperiri de monede antice și bizantine*, BSNR 88-89, 269-274.
- Nicolae, E. 2006, *Historique des collections*, în Vilcu, A., Isvoranu, Th., Nicolae, E., *Les Monnaies d'or de l'Institut d'Archéologie de Bucarest*, Wetteren.
- Oberländer-Târnoveanu, E., Sășianu, A. 1993, *Un trésor de monnaies byzantines du XIe siècle trouvé en Transylvanie*, SCN 10, 91-100.
- Oberländer-Târnoveanu, E. 1996, *Monnaies byzantines des VIIe-Xe siècles découvertes à Silistra dans la collection de l'Académicien Péricle Papahagi conservées au cabinet de médailles du Musée National d'Histoire de Roumanie*, CN 7, 97-127.

- Oberländer-Târnoveanu 1997, *Some remarks on the Chronology and the Composition of the Byzantine Coin Hoards from the 13th and the 14th Centuries and Lower Danube and the Adjacent Areas*, în *Etudes byzantines et post-byzantines*, 3, București, 113-160.
- Oberländer-Târnoveanu, E. 2000, *Les hyperpères de type Jean III Vatatzès – classification, chronologie et évolution du titre (à la lumière du trésor d’Uzun Bair, dep. de Tulcea)*, în Iacob, M., Oberländer-Târnoveanu, E., Topoleanu, Fl. (eds), *Istro-Pontica. Muzeul tulcean la a 50-a aniversare*, Tulcea, 499-561.
- Oberländer-Târnoveanu, E. 1999-2001, *Societate, economie și politică-populațiile de pe teritoriul Moldovei și lumea sud-est europeană în secolele IV-XIV în lumina descoperirilor monetare*, Suceava 26-28, 311-355.
- Oberländer-Târnoveanu, E. 2001, *From the Late Antiquity to the Early Middle Ages-the Byzantine Coins in the territories of the Iron Gates of the Danube from the second half of the 6th Century to the first half of the 8th Century*, în *Études byzantines et post-byzantines*, 4, Iași, 29-69.
- Oberländer-Târnoveanu, E. 2003, *La monnaie dans l’espace rural byzantin des Balkans orientaux – un essai de synthèse au commencement du XXIe siècle*, Peuce, N.S. 1, 341-412.
- Oberländer-Târnoveanu, E. 2003-2004, «*Barbaricum Apropiat*» - populațiile din Muntenia și Imperiul Bizantin (secolele VI-X) – mărturia numismaticii, Ialomița 4, 323-368.
- Ocheșeanu, R. 1975, *Cîteva monede de aur descoperite în Dobrogea*, SCN 6, 234-237.
- Poenaru Bordea, Gh., Ocheșeanu, R. 1986, *Tezaurul de monede bizantine de aur descoperit în săpăturile arheologice din anul 1899 de la Axiopolis*, BSNR 77-79, 177-197.
- Poenaru Bordea, Gh., Ocheșeanu, R., Nicolae, E. 1989, *Axiopolis aux IIIe-VIIe siècles de n.è. à la lumière de découvertes monétaires*, SCN 9, 54-73.
- Poenaru Bordea, Gh., Mitrea, B. 1990, *Découvertes monétaires en Roumanie - 1989 (XXXIII)*, Dacia, N.S. 34, 299-308.
- Poenaru Bordea, Gh., Mitrea, B. 1994-1995, *Découvertes monétaires en Roumanie 1993 (XXXVII)*, Dacia, N.S. 38-39, 459-477.
- Poenaru Bordea, Gh., Ocheșeanu, R., Tudosiu, M. 1996, *Două monede de aur romane târzii descoperite în Muntenia*, BSNR 86-87, 315-318.
- Poenaru Bordea, Gh., Ocheșeanu, R., Popeea, Al. 2004, *Monnaies byzantines du Musée de Constanța (Roumanie)*, Wetteren.
- Preda, C-tin. 2002, *Scurtă privire asupra descoperirilor monetare bizantine în Dobrogea*, BSNR 90-91 (1996-1997), 97-126.
- Savu, E., Dima, M. 2001, *Monedele de aur din colecția Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova*, în Oberländer-Târnoveanu, E. (coord.), *Monede de aur din colecții românești*, I, *Colecții din Muntenia*, București.
- Ștefan, Gh. 1941, *Dinogetia I, Risultati della prima campagna di scavi (1939)*, Dacia 7-8, 401-425.

- Velter, A.M. 2002, *Transilvania în secolele V-XII. Interpretări istorico-politice și economice pe baza descoperirilor monetare din bazinul Carpatic, secolele V-XII*, București.
- Vîlcu, A., Dicu, A. 2001, *Monedele de aur din colecția Muzeului Județean Buzău*, în Oberländer-Târnoveanu, E. (coord.), *Monede de aur din colecții românești, I, Colecții din Muntenia*, București.
- Vîlcu, A., Neagu, M., Dima, M. 2001, *Monedele de aur din colecția Muzeului Dunării de Jos Călărași*, în Oberländer-Târnoveanu, E. (coord.), *Monede de aur din colecții românești, I, Colecții din Muntenia*, București.
- Vîlcu, A., Nicolae, E. 2006, la Vîlcu, A., Isvoranu, Th., Nicolae, E., *Les monnaies d'or de l'Institut d'Archeologie de Bucarest*, Wetteren.
- Vîlcu, A. 2006, la Vîlcu, A., Isvoranu, Th., Nicolae, E., *Les monnaies d'or de l'Institut d'Archeologie de Bucarest*, Wetteren.
- Vîlcu, A. 2008, *Monnaies byzantines d'or du trésor découvert à Dinogetia en 1939*, CCDJ 26, 87-96.
- Vîlcu, A. 2009, *Les monnaies d'or de la Bibliothèque de l'Académie Roumaine. II. Monnaies byzantines*, Wetteren, în curs de publicare.

Aurel Vîlcu
Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”
Str. Henri Coandă, nr. 11
sector 1, București

Pl. I. Monede bizantine de aur descoperite în Dobrogea (mărite).

Pl. I. Monnaies byzantines d'or découvertes en Dobroudja (agrandies).

7

8

9

10

11

12

Pl. II. Monede bizantine de aur descoperite în Dobrogea (mărite).
Pl. II. Monnaies byzantines d'or découvertes en Dobroudja (agrandies).

13

14

15

16

Pl. III. Monede bizantine de aur descoperite în Dobrogea (mărite).
 Pl. III. Monnaies byzantines d'or découvertes en Dobroudja (agrandies).